

UO'K: 37.013.73:17.022.1

Kozimjon QOSIMOV,

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti ilmiy tadqiqotchisi
E-mail: kozimzonkosimov3@gmail.com

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti professori Q.Ro'zmatzoda taqrizi asosida

ABDULLA QODIRIY SHAXSI SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY-TARIXIY OMILLARI

Annotatsiya

Maqola jadidchilik harakatining taniqli namoyandasi Abdulla Qodiriy shaxsi, uning ma'naviy-intellektual kamoloti evolyusiyasi, adibning ijtimoiy-falsafiy, badiiy-estetik qarashlari shakllanishining ob'ektiv va sub'ektiv omillari mohiyatini tahlil va tadqiq etishga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Abdulla Qodiriy, jadidchilik, shaxs, shaxs erkinligi, imon, rostgo'ylik, jamiyat, sharqona an'analar, oqilona hayot.

СОЦИАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ АБДУЛЛЫ КАДИРИ

Аннотация

Статья посвящена анализу и исследованию личности Абдуллы Кадири, известного представителя движения джадидизма, эволюции его духовной и интеллектуальной зрелости, объективных и субъективных факторов в формировании социально-философских, мировоззренческих, художественно-эстетических взглядов писателя.

Ключевые слова: Абдулла Кадири, джадидизм, личность, личная свобода, вера, честность, общество, восточные традиции, благоразумная жизнь.

SOCIO-HISTORICAL FACTORS OF PERSONALITY FORMATION OF ABDULLA KADIRI

Annotation

The article is devoted to the analysis and research of the personality of Abdullah Kadiri, a famous representative of the Jadidism movement, the development of his spiritual and intellectual maturity, the objective and subjective factors in the formation of the writer's socio-philosophical, world, artistic and aesthetic views.

Key words: Abdullah Kadiri, Jadidism, personality, personal freedom, faith, honesty, society, Eastern traditions, prudent life.

Kirish. Ma'lumki, yaqin o'tmishimiz–totalitar tuzumi va kommunistik mafkura tazyiqi tufayli vatanimiz milliy ozodligi uchun kurash olib borgan jadidchilik harakatining yirik vakillari tomonidan milliy davlatchilikka xos qadriyatlarimizni saqlab qolinishiga qaratilgan sa'y-harakatlari keskin qoralanib, ular qatag'on qurbonlariga aylantirilgan. Ular qatorida o'zbek adabiyotining yirik vakili Abdulla Qodiriy ham jadid adabiyotining bosh mavzusi hisoblangan millat qayg'usi, o'z xalqining ma'naviy qiyofasi, dunyoqarashi, uning an'ana, udum va qadriyatlarini o'zida jamlagan o'zbek falsafasini yoritish, uni targ'ib etish kabi maqsadlarni o'z oldiga qo'ygan jadid vakillaridan biri edi. U o'z maqsadlarini amalga oshirish yo'lida amaldagi totalitar tuzum mafkurasi bilan murosa qilish, kelishish yo'lini tanladi, biroq, sovet mustabid tuzumining shafqatsiz mashinasi uni ham o'z girdobiga olgan...

Keyingi paytlarda milliy o'zlikni anglash va bu yo'lida jadidchilarimiz qoldirgan ma'naviy meros hamda ularning bosib o'tgan hayotini tadqiq etish ishlariga mustaqilligimiz sharofati ila keng yo'l ochildi. Qodiriyshunoslikda ham bu borada ko'plab tadqiqotlar, ilmiy izlanishlar olib borilayotganligi tahsinga sazovor. Biroq, bu ilmiy yangiliklarning aksariyati, filologiya, tilshunoslik nuqtai nazaridan yoritilganligi e'tiborga olinsa, adib hayoti, ijodi va asarlariga ijtimoiy-falsafiy aspektda ham yondashish, yoritish bugungi kun uchun muhim ekanligi ayon bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Abdulla Qodiriy shaxsi, uning ijodi, badiiy mahorati respublikamizning taniqli olimlari, adabiyotshunoslari Ozod Sharafiddinov, Umarali Normatov, Naim Karimov, Begali Qosimov, Matyoqib Qo'shjonov, Omonulla Madaev, Bahodir Karim, taniqli adiblar: O'tkir Xoshimov, Xayriddin Sul'tonov, To'xir Malik va boshqalar tomonidan adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan tadqiq etilgan. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, mazkur muammo falsafiy jihatdan hozirgacha o'rganilmagan. Falsafa fanlari doktori, professor Anvar Chorievning shaxsning falsafiy mohiyatiga oid asari[1]mazkur muammoning nazariy-metodologik masalalarini aniqlashda muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin. Anvar Chorievning ta'kidlashicha, sovet falsafiy adabiyotida shaxs

biryoqlama talqin qilindi. Shaxs nafaqat ijtimoiy fazilatlar yig'indisi deb, balki konkret tarixiy sharoitda insoniyat yaratgan ijtimoiy tajribani o'zlashtirish, o'ziga singdirish malakasi, umuminsoniy madaniy jamiyat tomon intilish ehtiyojlarining rivojlanganlik darajasini ifodalovchi mezon deb tushuntiriladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mamlakatimizda shaxs muammosini o'rganishga yangicha sivilizatsion yondashuv vujudga keldi. Ilg'or metodologik prinsipning shakllanishini mamlakatimizda barpo etilayotgan huquqiy demokratik davlat, grajdanlik jamiyati asoslarini yaratishga azmu qaror qilgan xalqimizning orzu va maqsadlari taqozo etmoqda.

Abdulla Qodiriy 1894 yil 10 aprelda Toshkentning Eski shahar mavzeidagi Samarqand darvoza mahallasida Qodir bobo va Josiyat momo xonadonida to'ng'ich o'g'il – Rahimberdidan keyin ikkinchi o'g'il bo'lib dunyoga keladi.

Abdulla Qodiriyning tarjimai holini tiklashda o'g'li Habibulla Qodiriyning xizmatlari, sa'y-harakatlari juda katta bo'lgan. "Habibulla Qodiriy tilga olgan ma'lumotlarga qaraganda, o'sha paytlar (XX asr boshlari)dagi Toshkand madaniy-ma'rifiy hayotida sezilarli o'rin hamda mavqe, obro'-e'tibor qozongan Tavallo, Komiy, Miskin, Xislat singari shoirlar Qodiriylar xonadoni bilan yor-birodar, qarindosh-urug'chilik rishtalari bilan bog'langandilar. Ular Qodirmuhammad boboni tarixiy shaxs, hatto qahramon deb bilar, hurmatini joyiga qo'yar, tez-tez uni ko'rgani kelar, suhbatlarini sog'inishar va e'zozlardilar. Biz yosh Qodiriyda adabiyotga havasni shu uch najib zot – Tavallo, Kamiy, Miskin uyg'otgan, uning ilk mashqlarini ko'rishgan, yo'l-yo'riqlar ko'rsatishgan va hatto matbuot dunyosiga olib kirishgan, Behbudiy, Munavvarqori hazratlari, Ubaydulla Asadullaxo'jaev, Avloniy va boshqa taniqli kishilar o'z nashrlari bilan tanishtirgan edi, deya olamiz [3].

Uning yozishicha, Qodiriy 7-8 yoshlarida dastlab Mulla Olim va Mulla Ziya domlalaridan diniy ilm olib, savod chiqaradi. Ular Qodiriyning turli savollariga javob topolmay, bir yildan so'ng unga "Mirlar" mahallasida istiqomat qilgan YUusufxon domlada ilm olishni maslahat beradilar.

U yerda bir yil o'qiganidan so'ng oiladagi iqtisodiy qiyinchiliklar bois CHorsudagi davlatmand qarindoshlari –

Mohira xolasining uy yumushlariga yordam berish uchun xizmatga beradilar. O'qishini Mulla G'ulom ismli maktabdor domlada davom ettiradi. Biroq bu ham uzoqqa bormaydi. Maktabni birinchi marta o'zgartirishiga to'g'ri keladi. Bu haqda adib o'zining tarjimai holida: "Meni 12 yoshimda bir boyya xizmatchilikka berdilar. Xo'jayinim savdogar kishi bo'lib, o'rischa yozuv-chizuv biladurgan odamga muhtoj edi. Shu ta'mada bo'lsa kerak, meni uris maktabi (rus-tuzem maktabi)ga yubordi. Maktabdan qaytib kelgandan so'ngra xo'jayinimning xizmatini qilib yurganim uchun maktabdan tegishli iste'fodani o'lmadim, ikki yil mundaq xizmatda yurib, chiday olmasdan otanamga yulborib o'z uyimga qaytib keldim va uyimdan borib haligi maktabda o'qidim" [4].

Abdulla Qodiriy o'sha yillardagi oilaviy hayot qiyinchiliklari haqida: "Besh jonning tomog'i (tirikchiligi – Q.K.) faqat sakson yoshlik chol otanining mehnatidan, 1300 sarjin bog'ning etishtirib beradigan hosilidan kelar edi"[5]deb yozadi.

A.Qodiriy 1908-1912 yillari Samarqand darvoza mahallasida joylashgan "rus-tuzem maktabida o'qib, "a'lo" bahoga imtihon topshiradi. Maktabda ikkita muallim dars bergan. Biri Alifjon domla bo'lib, diniy ilmlar, fors tili va husni xatdan saboq bergan. Ikkinchisi rus maktabiga mansub Leonid Dmitrievich Pudovkin rus tili grammatikasi, chiroyli so'zlash, husni xat va hisob (arifmetika)dan dars bergan. Rus-tuzem maktabini faqat ikki o'quvchi – Abdulla Qodiriy va Akmal Aramov bitirish imtihoni topshirish uchun Xadradagi "1-son rus-tuzem maktabi"ga boradilar. Imtihon chog'ida Turkiston general-gubernatori Samsonov ishtirok etadi. Ular imtihonni muvaffaqiyatli topshirganlari uchun kumush qo'l soati bilan taqdirlanadilar[6].

Bu maktabning vazifasi erli aholi yoshlaridan ruscha yozish, o'qishni biladigan, chiroyli so'zlasha oladigan, prikazchik (boylar do'konida savdo qiluvchi) va tarjimon idora xodimlarini tayyorlash edi. Bu vaqtda Qodirmuhammad bobo 90 yoshda bo'lib, Abdullaning istqboli haqida qayg'urmaydi. Qodiriy ma'lum muddat ishsiz qolgach, Josiyat momo paranjisi yopinib, hammahallasi Mulla Zayniddindan o'g'li Abdullaga ish topish uchun yordam berishini so'raydi. U Abdullani o'zining qadrtoni Rasulmuhammad bilan tanishtiradi. Chunki unga rus tilini biladigan, savdo ishida yordamlashadigan yigit kerak edi. Rasulmuhammad o'ziga to'q savdogar boylardan biri bo'lib, SHayxantaxur dahasidagi SHirinquduq mahallasida yashar edi. Abdulla uning tashqi mehmonxonasida yashab, uning xizmatini qila boshlaydi. Taqdir taqozos bilan Abdulla Qodiriy hayotida katta o'zgarish ro'y beradi: u Rasulmuhammadning qiziga uylanadi. Biroq oradan 3-4 yil o'tib, 1915 yili Rasulmuhammadning savdo-sotiq ishlari yurishmay, do'koniga pechat tushadi. Abdulla Qodiriy akasi bilan eski toqichilik kasbini davom ettiradi. 1917 yil fevral inqilobi Rossiya va Turkiston xalqlari tarixida tub burilish yasaydi. A.Qodiriy ana shu tarixiy voqeaga bag'ishlab "Shodmarg" hajviy asarini chop ettiradi.

A.Qodiriy o'z tarjimai holida "shu choqqacha men o'zimdagi birorta siyosiy firqa (partiya – Q.K.)ga mansubiyat yoki yaqinlik his etmas edim. Bu ersa menda asoslik ma'lumot yo'qligidan, yana to'g'risi savodsiz avomligimdan kelar edi. Nekalayning taxtdan yiqilib hurriyat bo'lg'anig'a xursandchiligim, albatta, dunyoga sig'mas edi", - deb yozadi[7].

O'sha yillarda Turkiston xalqlari bolsheviklar partiyasining g'oyasi, maqsadi haqida aniq bir tushunchaga ega bo'lmaganlar. Sotsializm maslagi haqida deyarli hech narsa ma'lum emas edi. A.Qodiriy bu haqda: "Men ham ul vaqtlarda bir ongsiz ishchi yoki dehqon va bir mutaassib mulla yohud imomdan ortiq baho bera olmas edim", - deydi [8].

Oktyabr inqilobidan so'ng A.Qodiriyning Ismoil Obidov bilan yaqinlashuvi juda muhim ahamiyatga ega bo'lgan. I.Obidov shahar o'zbek ishchi-mehnatkashlarini uyushtirishga rahbarlik qilgan ilg'or ziyolilardan biri edi. A.Qodiriy Ismoil Obidov bilan tanishganidan so'ng bolshevik va boshqa siyosiy partiyalarning maslagi, g'oyalari bilan yaqindan tanishadi va mas'uliyatli lavozimlarda ishlab, shahar ishchilari hukumatida 1919 yili "Oziq ishlari" gazetasining muharriri, 1920 yili kasabalar sho'rosida sarkotib etib tayinlandi. Eski shahar kasaba uyushmalarining faoliyatiga doir maqola, habarlar yozdi. "Ishtirokiyun" ("Kommunist") va "Qizil bayroq" gazetalarida xodim, "Inqilob"

va "Kommunist yo'ldoshi" gazetalarida sarkotib va xodim, 1923 yildan "Mushtum" jurnalining asoschisi va tahririyat a'zosi bo'lib ishladi. O'zining etti yillik jo'shqin faoliyati haqida A.Qodiriy "Xulosa, boshqalarning xizmati daftar bilan sohib bo'lsa, manim xizmatlarim matbuot bilan ravshandir", - deb yozadi [9].

Ana shu yillarda u ijodkor shaxs sifatida tanildi. "Ishechi-dehqonlar yozg'anlarimni suyunib o'qiydilar va meni yozg'uchilar qatoriga kirgizdilar, - deb yozdi A.Qodiriy. – Chunki men ularning o'z ichlaridan chiqqan, ularning dard va tilaklarini yaqindan bilguchi, buning ustiga ulug' O'ktabr inqilobidan so'ng uning sharoitida, tarbiyasida etishkan bir xodimlari edim" [10].

Ibrohim G'afurovning yozishicha, "Sadoi Turkiston" gazetasining noshiri va muharriri Ubaydulla Asadullaxo'jaev (Xo'jaev) Turkiston ziyolilarining etakchisi Munavvarqori Abdurashidxonovga yaqin maslakdosh edi. Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jaev A.Qodiriy Turkistonning kelajagi ulug', eng iste'dodli yoshlaridan biri sifatida tanirdi, e'zozlardir. U mamlakat istiqbolini shunday yoshlarning qo'lida deb qattiq ishonar va iloji boricha ularni jamiyatning turli ishlariga tortib, yuzaga chiqarishga jiddiy harakat qilardi" [11].

Abdulla Qodiriy "Rus-tuzem" maktabida o'qigan yillarida domlasi Pudovkin unga Gogol, Pushkin, Lev Tolstoy, Krilov singari ruslarning ulug' adiblari haqida so'ylagan. A.Qodiriy 1912 yili graf Tolstoyning "Kavkaz asiri" va "Xojimurod" asarlarini ham rus tilini chuqurroq o'rganish, ham ulug' adibdan tushuncha olish, ham istibod siyosatiga adiblar qanday munosabatda bo'lganliklarini bilish maqsadida o'qigan. Ehtimol, ana shunday mutolaa tufayli Qodiriy bilan Lev Tolstoy o'rtasida ma'naviy-ruhiy yaqinlik vujudga kelgan. Habibulla Qodiriyning xotirlashicha, Abdulla Qodiriy oila davrasida Lev Tolstoy tushiga ko'p marta kirganligini so'ylagan.

Abdulla Qodiriy 1910-20 yillarda matbuotda faol qatnashib, tanilgan vaqtlarda Toshkentda she'rlari hofizlar tomonidan qo'shiq qilib kuylangan Tavallo, Kamiy, Miskin, Xislat singari shoirlar davrasida ko'p bo'lgan. Miskin Abdulla Qodiriyga xolavachcha, yaqin qarindosh edi. Ana shu ijodkorlar Qodirmuhammad bobo suhbatida ko'p bo'lar, tez-tez uning suhbatiga intilar edilar.

Abdulla Qodiriy 1925 yili "Bir yil" nomli maqolasida "Biz haqiqatni hayotdan oldiq. Hammadan ilgari shaxs o'zini tanisin, so'ngra boshqani!" – deb yozganida, albatta, shaxsga xos barcha sifatlar unda to'la shakllangan edi.[12].Josiyat bibining aytishlariga qaraganda, yosh Abdullaning qo'lidan qog'oz-qalam tushmas, kichkina bo'laturib katta-katta kitoblarni qo'ltiqlab yurar, ko'chalarning devorlari, eshik-darvozalariga yozib-chizib mashq qilaverardi [13].

XX asr boshlarida jadidchilar mustamlaka zulmidan ozod bo'lish uchun, avvalo, milliy birdamlik zarurligini, ijtimoiy taraqqiyotga xalaqit berayotgan zararli illatlar va jaholatga qarshi kurashda badiiy adabiyotning, ayniqsa kattalar uchun ibratxona bo'lgan xalq teatri, kulgilik kuchidan foydalanishga, sarmoyadorlarni maktab ochishga undadilar. "Sarbozning o'g'li (Abdulla Qodiriy – Q.K.)da g'ayrat va shijoat tug'ma edi. Qisqa vaqt ichida metropoliya (Rossiya)da 1905, 1917 yil fevral, oktyabr inqiloblari ro'y berdi, shu davr ichida Birinchi jahon urushi boshlanibketdi. Bu Qodiriyning o'n ikki-yigirma uch yoshlari: mahalla-guzar maktabi, rus-tuzem maktabi, madrasa ta'limi; rus, arab, fors, turk, qadimgi turkiy tilni qunt bilan o'rganish va har tomonlama o'rganish davri edi. U Rossiya, Turkiya, Qrim, Ozarbayjon, Eron, Hindistonda chop etilgan gazetalarini muntazam o'qish bilan kifoyalaniq qolmay, Eski shahar kitob do'konlarini ko'zdan kechirish, do'stlar orttirishga intilgan yillar edi. Uning shaxsi ana shunday ilmiy-madaniy, ijtimoiy-siyosiy muhitda shakllana boshladi.

Yosh Abdulla Qodiriyning 1914 yili yozda "Sadoyi Turkiston" gazetasining muharriri va noshiri Ubaydulla Xo'jaev (Asadullaxo'jaev) bilan uchrashuvi uning taqdirida muhim burilish yasadi. "Ubaydulla o'sha vaqtlar Saratov universitetida o'limi, advokat bo'lgan, fikr-mulohazasi keng, xalqparvar va taraqqiyparvar ziyoli sifatida Munavvarqori Abdurashidxonovning nazariga tushgan edi. Ubaydulla Xo'jaev Abdulla Qodiriyga Lev Tolstoyga 1909 yili maktub yozib, bir oy o'tmasdan javob xati olganini va unda: "Sayyoh uchun kompas ko'rsatgan mutlaq to'g'ri yo'nalishga mumkin qadar yaqinroq

yurishga intilish – birdan bir rahnamo bo'lganidek A.Qodiriyning ijtimoiy-falsafiy dunyoqarashi shakllanishida tasavvufiy adabiyotlar, madrasa ilmi, Turkiston jadidchilik harakatining “otasi” Behbudiyning asarlari, ayniqsa, “Padarkush” dramasi, “Sayohat xotiralari”, Fitrating “Sayha” (“Na'ra”), “Hindistonda bir farangi ila buxoroli bir mudarrisning bir necha masalalar ham usuli jadida xususida qilg'an munozarasi”, “Hind sayyohi bayonoti”, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydulla Xo'jaevning asarlari juda muhim rol o'ynadi. “1917 yil fevral inqilobi voqealari yosh Qodiriyning hayotini mutlaqo tezlashtirib yubordi. Uning atrofidagi butun olamda “Hurriyat” degan chaqmoqdek sadolar yangradi. ...Qismat shunday tub burilish chog'larida uni eng kerakli odamlarga duch qildi: u Ismoil Obidiy, Sultonxo'ja Qosimxo'jaev singari jamoat va siyosat ishlarida faol, obro'-e'tiborli ishchilar, masterovoylar, hunarmandlar... va o'sha davr boshboshdoqliklarida xalq ommasiga yaxshi maslahat bera oladigan, adolatli, to'g'ri yo'l ko'rsata oladigan... kishilar bilan yaqindan tanishdi.”[14].

A.Qodiriy “Mushtum” satirik jurnalining tashkil etilishi haqida shunday deb yozadi: “1923 yil fevralida “Turkiston” gazetasiga O'rtoq Abdulhay Toji muharrir belgilandi va shu o'rtoq “bir kulki jurnali chiqaringiz” deb, men bilan G'oz (YUnus)ni chaqirdi. Biz ikov ishka kirishdik-da, natijada sakkiz soncha “Mushtum” chiqdi. SHu o'rtada Abdulhay (Toji) ishdan ketdi, uning ketishi bilan (tahririyat)ning oqchasizlig'idan bo'lsa kerak) men ham ishdan ozod qilindim.

Jurnalga chetdan yordam berguchi, ya'ni ozod (erkin) yozishg'uchi sifatida kirdim. ...Ba'zi idoralardan ish olib, ertadan kechkacha ishlay boshladim, ammo shunda ham “Mushtum”ni unutmadim. Masalan, G'oz (YUnus) bo'lmag'an vaqtlarda ba'zi sonlarni o'zim chiqardim va birinchi yil (1923 yil)ning 15-sonidan boshlab to 35-sonigacha davom etkan “Kalvak maxdum xotirasi” va boshqalar... mahzi samimiyat (sof yurakdan) to'loqinidir” [13].

Abdulla Qodiriy 1924 yili Moskvada jurnalistika institutida tahsil ko'rib, ilg'or Evropa adabiyotiga xos adabiy oqimlar, badiiy ijod metodlari, xilma xil falsafiy oqimlar haqida puxta bilim olganidan so'ng, shubhasiz, uning falsafiy, ilmiy, badiiy–estetik qarashlarida tub ijobiy o'zgarishlar ro'y beradi. Ana shu o'zgarishlarning ilk mahsuli “Mushtum” jurnalida 1926 yili chop etilgan va ijodkor taqdirida tub o'zgarishlarga sabab bo'lgan “Yig'indi gaplar” feletonidir.

Abdulla Qodiriy ustidan jinoiy ish qo'zg'alishi, uning sud qilinishi jarayonida so'zlangan nutq, birinchidan, Abdulla Qodiriyning shaxs sifatida mavjud hukumat, siyosat bilan shaxs erkinligi masalasidagi ilk to'qnashuvi jarayonida totalitar va mustabid tuzumning shaxsga, erkin fikrga va hurriyatga qarshi ekanligi yaqqol ko'zga tashlandi. Istibod tufayli yaqin ijodkor hamkasblari (“Mushtum”ning bosh muharriri Akram Oripov, Ziyo Said va boshqalar) unga xiyonat qildilar. Ikkinchidan, eng yaqin do'stlari unga vaqtincha o'zga yurtlarga ketish va ommaviy qatag'ondan omon qolish haqidagi takliflarini rad etdi: Qodiriy o'zining mutlaqo aybdor emasligini isbotlamoqchi va bu bilan qattol tuzumning adolatsizligi, zolimligini isbotlamoqchi bo'ldi. Zero, shaxslar hamisha iymon-e'tiqodli, rostgo'y va samimiy (boshqalarga yaxshilikni ravo ko'ruvchi) bo'ladilar. Abdulla Qodiriy ana shunday shaxs edi.

Xulosa. Arnold Toynbining ta'lim berishicha, shaxslar shakllanishi bilanoq tevarak-atrofidagi kishilarga o'xshamay qoladilar: ular uchun voqelikka tanqidiy yondashish, shaxsiy manfaat emas, balki xalq, jamiyat manfaatlari va xalqni qullik, mutelik, jaholatdan qutqarish uchun kurash hayotiy maslakka aylanadi. Shaxsni zamondoshlari inkor etadilar; shaxs va uni voyaga etkazgan ijtimoiy muhit, xalq, jamiyat va shaxs o'rtasida begonalashuv ro'y beradi.

Buyuk shaxslar ana shu “begonalashuv”ni bartaraf etish uchun o'zi mansub bo'lgan xalqning ma'naviy, ruhiy, estetik olamiga, o'tmishning “eng kir va chirkin” voqealariga murojaat qilishga, tarixiy fakt va dalillar vositasida yo'ldan adashgan xalq, sotsiumga eng to'g'ri va adolatli yo'lni ko'rsatishga, milliy rivojlanish uchun xizmat qilishi mumkin bo'lgan barcha ijobiy sifat va fazilatlarini ulug'lashga, zamondoshlari ko'z o'ngida nodonlik, jaholat, zulm va istibdodning badbin basharasini fosh etishga intiladi. O'zining ilg'or qarashlari bilan boshqalarga o'xshamay qolgan ijodkor shaxs o'z g'oyalari, qarashlari bilan vaqtincha jamiyat va xalqdan ketadi. Biroq u o'z xalqi bag'riga yangicha sifat va fazilatlar bilan qaytadi. Boshqacha qilib aytganda, Abdulla Qodiriy, Abdulla Qahhor, Abdulla Oripov, Shavkat Rahmon singari buyuk ijodkor shaxslarning o'z xalqidan “begonalashuv”i va o'z xalqiga “qaytish” qonuniyati umumsotsiologik qonun ekanligi yangi O'zbekistonda mustahkam qaror topayotgan yangicha falsafiy dunyoqarashning mahsulidir.

ADABIYOTLAR

1. Choriev A. Inson falsafasi. Ikkinchi kitob. Mustaqil shaxs. – T.: “Chinor ENK”, 2002.
2. Abdulla Qodiriy. Diyorlari. III. – T.: 2017., 125-126-betlar.
3. Abdulla Qodiriy. V. Adibni xotirlab. – T.: “Info Capital Group”, 2017. 35-bet.
4. Abdulla Qodiriy. V. Adibni xotirlab. – T.: “Info Capital Group”, 2017. 94-bet.
5. Abdulla Qodiriy. V. Adibni xotirlab. – T.: “Info Capital Group”, 2017. 97-bet.
6. Ibrohim G'afurov. Qodiriy siyosati // Qodiriy, Abdulla. So'zboshi muallifi Ibrohim G'afurov. – T.: “Info Capital Group”, 2017. 15 bet.
7. Abdulla Qodiriy. Diyorlari. III. – T.: 2017., 282-bet.
8. A.Qodiriy. O'tkan kunlar.I. – T.: 2017. 18-bet.
9. Abdulla Qodiriy. Diyorlari. III. – T.: 2017., 297-bet.
10. Abdulla Qodiriy. V. Adibni xotirlab. – T.: “Info Capital Group”, 2017. 314-bet.
11. K.Qosimov. “Ijodkor shaxs falsafasi yohud “O'tkan kunlar”ning falsafiy mohiyati”. “Markaziy Osiyo renessansi” jurnali. 4 tom. №1. 2023 y.
12. K.Qosimov. “Abdulla Qodiriy – XX asr geniysi”. Farg'ona davlat universiteti. Ilmiy habarlar. №1. 2023 y.
13. K.Qosimov. “Abdulla Qodiriyning diniy va tasavvufiy qarashlari”. “Science and Innovation” jurnali. 2022 y. 1-tom. № 5.